

Sobre la locució «a mitjan»

JOSEP RUAIX I CARLES RIERA

Escriptors i correctors, actualment, es plantegen dubtes sobre la locució prepositiva (o adverbial) *a mitjan* i, per analogia, sobre l'adjectiu *mitjan* precedit de determinades preposicions (*de mitjan*, *des de mitjan*, *fins a mitjan*) o, fins i tot, sol: es pot usar?, en quins casos?, es pot substituir per sinònims? Mirarem d'aclarir-ho una mica després de consultar diccionaris i gramàtiques. Primer en farem una síntesi teòrica i després posarem exemples classificats i comentats. Acabarem amb un apèndix i la bibliografia.

Síntesi teòrica

1) Segons l'etimologia (cf. DCVB, s.v. *mitjan*; DECLC, V, 667a51 - 668a40; GDLC, s.v. *mitjan*), el mot *mitjan* (o *mijan*, *mitan*), documentat des del segle XIV, prové d'una confusió de dos mots llatins: *mediante(m)* –acusatiu masculí o femení del participi de present (*medians - mediantis*) del verb llatí *mediare* ‘estar al mig’– i *medianu(m)* –cas acusatiu masculí singular de l'adjectiu de tres terminacions: *medianus - mediana - medianum* ‘mitjà’–. Per tant, en quant deriva del participi de present llatí s'hauria d'escriure *mitjant* i serviria tant per al masculí com per al femení (segons el model *un so abundant - una lletra abundant*), però no per al plural; en quant deriva de l'adjectiu llatí, s'hauria d'escriure *mitjan* i sols podria aplicar-se a noms masculins en singular.

2) De fet, s'han confós els dos ètims però s'ha fixat una sola grafia: *mitjan* (sense *t* final). Pel que fa al gènere, històricament i dialectalment s'ha usat i s'usa *mitjan* (o variants fonètico-gràfiques) davant de noms masculins (i davant de verb) i també davant de noms femenins. Ara bé, en part l'etimologia –en quant el mot en qüestió deriva, ni que sigui parcialment, d'un adjectiu llatí amb terminació pròpia del masculí– i en part l'analogia amb l'adjectiu *mitjà* –del qual, *mitjan* és una forma que ha con-

servat la *n* final per posició proclítica (segons el tipus, existent a les Balears, *a man dreta* per *a mà dreta*, *cosín germà* per *cosí germà*)– tendeixen a fer que, en el català central i en la llengua estàndard, *mitjan* no se senti correcte davant de noms femenins (tampoc davant de verb, potser, aleshores, pel seu caràcter adverbial). Evidentment, pel que hem anat veient, no és correcte de cap manera davant de noms en plural, tant masculins com femenins. D'altra banda, en el català central, la forma *mitjan* sona una mica arcaica.

3) En un pla normatiu, sembla que caldria formular aquesta recomanació: en la llengua estàndard, *mitjan* es pot usar solament davant de noms masculins (no precedits d'article), essent-ne l'ús davant de noms femenins una característica regional; davant de noms femenins o plurals es pot recórrer a les variants flexives *mitja*, *migs* o *mitjos*, *mitges*, o bé a la loc. *a mitjans de*, creada legítimament per analogia amb *a principis de*, *a començaments de*, *a finals de*, *a les darreries de* (cf. Lacreu 1990, pp. 270-272; quant a la bondat d'aquestes darreres locucions prepositives en plural, rebutjades per alguns, vegeu Ruaix 1994, p. 140; de fet, el DIEC2, en la nova entrada *ceratosaures*, empra *a finals de*). També és lícit d'usar el masculí *mig* en lloc de *mitjan*. Davant de verb, en la llengua estàndard, cal usar *mig*. Davant de noms precedits d'article, cal usar *a mitjans de* (perquè aleshores *mitjan* ja no seria un mot proclític).

Exemples classificats i comentats

1) Davant de noms en masculí singular:

a) *A mitjan setembre. A mitjan segle dinou.* Únics exemples del DGLC en l'entrada per a la loc. *a mitjan*. Notem, doncs, que Fabra sols preveia que la locució anés seguida de noms masculins en singular. Naturalment, també es pot dir *a mig setembre*, *a mig segle dinou*, i fins

i tot a *mitjans de setembre*, *a mitjans del segle dinou*.

b) Exemples del DCVB (diccionari que assenyalava que es tracta d'un adjectiu o adverbi que s'usa sempre seguit del nom o verb al qual determina, i significa el mig, la meitat d'una cosa, d'un espai de temps o d'una acció) s.v. *mitjan*: *Empressem dia que a migant [sic] maig fóssem tuyt a Salou*, Jaume I, Cròn. 55. *Ans que fos mijant juny*, Pere IV, Cròn. 278. *Tot bestiar qui's vene ni's trasport de migant lo mes de janer*, doc. a. 1401, BSAL, VIII, 365. *Per no haver de retre a mitjan lloc*, Alcover Cont. 81. *Abans d'arribar a mitjan capvespre*, Galmés Flor 37. *A mitjan dinar, qui no té llesques, se'n fa*: significa que, per molta calma que es tingui, arriba un moment que cal posar tots els mitjans per aconseguir l'objecte proposat (Mall.). *A mitjan camí*: a la meitat del camí. *No cobrarem fins a mitjan setembre* (cast. *hasta mediados de septiembre*). Notem que, en el segon exemple, *mijant* no va precedit de preposició i que, en el tercer, el nom va precedit d'article.

c) *De mitjan segle disset a la primavera del divuit* (GDLC, s.v. *mitjan*). Sinònims possibles: *de mig segle*, *de mitjans del segle...*

d) *Però a mitjan any, un article editorial en el British Medical Journal va revelar...* Exemple (tret d'una publicació recent) en què, per eufonia, preferiríem *mig*.

e) *... els temps coneguts amb el nom de Renaixença (mitjan segle XIX)*. Exemple en què *mitjan* no va precedit de preposició.

2) Davant de noms en femení singular:

a) Exemples del DCVB, s.v. *mitjan*: *Lo qual retaule... promet donar acabat ab effecte, mitant quaresma primer sdevenidora*, doc. a. 1461, Est. Univ. VII, 94. *Qui tendria sa culpa si ses senyorettes arribassin a mitjan missa*, Ignor. 11. *A mitjan (o mitan) setmana*: devers la meitat del transcurs d'una setmana. *Hem arribat a mitjan missa* (quan la missa

Fundada el 1886

PASTISSERIA BOMBONERIA CONFITERIA GELATERIA

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tels. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

ja estava a la meitat). *Si plou molt, hi haurà fang fins a mitjan cama. Els cul-rojos de Betxí, / saragüells de mitan cama, / amb dos quinzets de pa dur / passen tota la setmana* (cançó popular d'Onda).

b) *A mitjan setmana* (DIEC2, s.v. *a mitjan*). Notem que aquest exemple de la loc. *a mitjan* seguit de nom femení ha estat incorporat al diccionari acadèmic molt recentment, i probablement per pressió diguem-ne regional. En la llengua estàndard sonaria millor *a mitja setmana*.

c) ... *des de mitjan tardor* (Josep Pla), *a mitjan tardor* (id.). *Formacions geològiques a mitjan profunditat. El parquet madrileny continuava el seu particular enfonsament a mitjan sessió*. Exemples recents, deguts probablement a ultracorrecció; caldria canviar-hi *mitjan* per *mitja*.

d) *A mitjan la dècada dels cinquanta...* Exemple encara més xocant, perquè abans del substantiu hi va article. Caldria dir *a mitja dècada* o *a mitjans de la dècada*.

3) Davant de noms en masculí plural:

a) Exemples recents, que no tenen l'aval de cap diccionari ni gramàtica: *Produccions cinematogràfiques fetes a Andalusia des de mitjan anys setanta. L'encontre científic internacional celebrat a mitjan anys vuitanta al Teatre-Museu Dalí*. Certament, el mot *mitjan* hauria de ser substituït per *mitjans dels*.

b) Exemple recent, i encara més xocant, perquè el substantiu va precedit d'article: *Aquests interessos foren la base d'una sèrie de relleus tallats i pintats a mitjan els anys seixanta*. Caldria dir: ... *a mitjans dels anys seixanta*.

4) Davant de noms en femení plural. Fins ara no hem trobat cap exemple amb aquesta possibilitat.

5) Davant de verb:

a) Exemple del DCVB, d'àmbit regional, en què la locució precedeix un verb: *Eixe no, que està a mitan créixer*, Guinot Copolls 59.

b) Exemple recent: *Una Europa a mitjan fer*. En aquest exemple, que se suposa que és en llengua estàndard, caldria canviar *mitjan* per *mig*.

Apèndix

Podríem afegir que són totalment incorrectes els usos (observats recentment) reflectits en els exemples següents:

a) *Finançament a mitjan i llarg termini*. Notem que ací el mot *mitjan* no és proclític (és a dir, no precedeix immediatament el nom que determina). Cal dir: *Finançament a mitjà i llarg termini*.

b) *A meitats de la setmana que ve*. Mala traducció del cast. *a mediados de*. Cal dir: *A mitjans de la setmana que ve*. ♦

Bibliografia

ALCOVER, Antoni M. - Francesc de B. MOLL (1930-1968), *Diccionari català-valencià-balear* (10 vols.), Palma de Mallorca (DCVB).

COROMINES, Joan (1980-1991), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (9 vols.), Curial – «la Caixa», Barcelona (DECLC).

Diccionari de la llengua catalana, (2007) 2a edició, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona (DIEC2).

FABRA, Pompeu (1932), *Diccionari general de la llengua catalana*, Catalònia, Barcelona (DGLC).

Gran diccionari de la llengua catalana, 1998, Enciclopèdia Catalana, Barcelona (GDLC).

LACREU, Josep (1990), *Manual d'ús de l'estàndard oral*, Institut de Filologia Valenciana – Universitat de València.

RUAIX I VINYET, Josep (1994), *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 1*, RuaiX, Moià.

RUAIX I VINYET, Josep (2007), *Català complet / 2*, 2a ed., Claret, Barcelona.

RECTIFICACIÓ

En l'article «Sobre el plural de l'indefinit un», de Carles Riera, publicat en el número anterior de *Llengua Nacional*, cal corregir un exemple, a la pàgina 17: en comptes de «Uns cartutxos buits alarmen la policia a Alemanya» havia de dir «Uns peus suats alarmen la policia a Alemanya».